KULTÚRA SLOVA

Časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

HLAVNÝ REDAKTOR

Ján Kačala

VÝKONNÝ REDAKTOR

Ivan Masár

REDAKČNÁ RADA

Eugénia Bajzíková, Valéria Betáková, Gejza Horák, Ján Horecký, Ján Kačala, Ivan Masár, Ján Matejčík, Ján Oravec, Konštantín Palkovič, Jozef Ružička, Ján Sabol, Elena Smiešková, Milan Urbančok

REDAKCIA

Bratislava, Nálepkova 26

KULTÚRA SLOVA — ROČNÍK 6 — ČÍSLO 6

OBSAH

J. Sabol, O tónovej modulácii súvislej reči 193
Čítame Slovník slovenského jazyka 196
J. Mistrík, Štylistika proti štylistike 200
J. Škultéty, Vzťahové prídavné mená označujúce farebné odtiene 203
J. Doruľa, O vývine významov slova *hospoda* v slovenčine 206
M. Majtán, Slová *draha* a *skot* v slovenských chotárnych názvoch 213

Rozličnosti

Rod pomnožných podstatných mien. J. Jacko 216
Ako sa volal Rázusov Maroško. M. Majtán 219
Ako hodnotiť spojenie *prestonané dni*. G. Valkovičová 221

Správy a posudky

Eseje o umeleckom slove. J. Sabol 222

Spytovali ste sa

Cicerov, či Cicerónov. Š. Horváth 224

KULTÚRA SLOVA

ROČNÍK 6 — 1972 — ČÍSLO 6

O tónovej modulácii súvislej reči

JÁN SABOL

Zvukový prejav sa okrem časovej modulácie a modulácie podľa sily hlasu[1] môže stvárňovať aj zmenou výšky hlasu. Tónovou moduláciou artikulačného prúdu vznikajú ďalšie prozodické javy: melódia a hlasový register.

1. Melódia je tónové vlnenie slabík vetného úseku, spôsobované zmenou výšky hlasu po sebe nasledujúcich nositeľov slabičnosti. Melódia je gramatizujúcim prostriedkom vety (Mistrík, 1969, s. 332—333).

Komunikačne je najcitlivejšia a najdôležitejšia melódia koncového vetného úseku, teda melódia predpauzových slabík. V podstate rozoznávame tri druhy melódie:[2]

a) konkluzívnu kadenciu (melódia vetného úseku uspokojujúco uzavretého končiacou pauzou). Je to predovšetkým melódia oznamovacích viet. Posledný vetný úsek má výrazne klesavý tónový priebeh; tón poslednej slabiky je najnižší. Porov. napr. vo vete *Otec sa vrátil za rána;*

b) antikadenciu (melódia vetného úseku neuspokojujúco uzavretého končiacou pauzou). Ide o melódiu zisťovacích opytovacích viet. Má stúpavý alebo stúpavo-klesavý priebeh. Porov. vo vete *Otec sa vrátil za rána?;*

c) semikadenciu čiže polokadenciu (melódia vetného úseku pred nekončiacou pauzou). Táto melódia naznačuje, že výpoveď sa ešte neskončila, počúvajúci očakáva jej pokračovanie. Slabiky predpauzového

[1] O prozodických vlastnostiach reči súvisiacich s časovou a silovou moduláciou hlasu porov. v našich príspevkoch v 4. a 5. čísle Kultúry slova (1972).

[2] O melódii viet v slovenčine porov. najmä Uhlár, 1958.

úseku majú dosť monotónny priebeh; tón poslednej slabiky tohto úseku nie je najnižší: *Otec prišiel za rána...*

Dorozumievacia situácia sa melodicky uzatvára konkluzívnou kadenciou; porov. aj v posledných dvoch prípadoch: takýto melodický priebeh má odpoveď na zisťovaciu otázku *(Otec sa vrátil za rána? Áno, za rána.)* a ukončenie výpovede po nekončiacej pauze *(Otec prišiel za rána... / a doniesol nám jablká.)*.

V štylizovanom prejave sa namiesto očakávaného typu melódie môže použiť iná. Tým sa príslušná časť textu zvýrazní (Mistrík, op. cit., s. 347; 1971, s. 32—35).

2. V súvislosti s tónovou moduláciou artikulačného prúdu hovoríme aj o hlasovom registri. Je to nasadenie hlasu do istej výšky, „tóniny". Zmenu hlasového registra zaznamenávame pri rozličných typoch vložiek, parentéz a ostatných komentujúcich častí výpovede, stojacich „bokom" od hlavného prúdu jazykovej informácie (Sabol, 1970, s. 79).

Hlasový register sa môže využívať aj ako štylizujúci činiteľ zvukového prejavu. Monotónnejšie nasadenie prejavu v nižšom hlasovom registri môže vsugerúvať pochmúrnu náladu; vyšší register zasa môže naznačiť „veselšie", slávnostnejšie zafarbenie prejavu.[3]

3. Popri časovej, silovej a tónovej modulácii súvislej reči možno ešte hovoriť o kvalitatívnej hlasovej modulácii (Hála, 1962, s. 352—353). Je to zafarbenie hlasu (timbre) u každého hovoriaceho, ktoré je súčasťou jeho vlastností, jeho výzorových a výrazových „emblémov" a nevyhnutnou zložkou zvukovej reči. Farba hlasu má individuálny ráz, preto sa pri dorozumievaní nedá využiť. Výstižne však konštatuje B. Hála (op. cit., s. 353), že „voči hlasovým kvalitám nie sme ľahostajní; pekné hlasy sa nám páčia a počúvame ich radšej ako hlasy nepríjemné... Kvalita a kultúra hlasu plní teda určité sociálne poslanie."

Všetky prozodické vlastnosti, prozodické javy zvukovej reči súvisiace s časovou, silovou a tónovou moduláciou hlasu zhŕňame v termíne *intonácia*.[4]

Uvedené prozodické javy sú rôznorodé, ale aj navzájom späté; daktoré z nich sa zúčastňujú aj na gramatickej výstavbe vety, iné pomáhajú prejav modulovať skôr štylisticky. Dá sa s nimi hrať jemná hra: v jednej časti zvukovej reči môže byť v popredí istá skupina

---

[3] O „absolútnej výške tónu" a motivovaní jazykového prejavu touto výškou v podobných súvislostiach porov. Mistrík, 1969, s. 332.

[4] Termín *intonácia* sa používa v užšom a širšom zmysle. O tom porov. napr. Daneš, 1957, s. 5—8; Nikolajeva, 1968, s. 51—52.

prozodických vlastností, ďalšia zasa môže byť pritlmená, „vyčkávajúca", v druhej naopak.[5]

Prozodické vlastnosti sú navzájom odstupňované podľa toho, v akej miere sa zúčastňujú na dorozumievacom procese, avšak zároveň sú aj vo vzťahu suplementárnosti.[6] Sú prítomné v každom zvukovom prejave.[7]

* *

V našich troch príspevkoch sme mohli len naznačiť zložitú problematiku prozodických vlastností, intonačných javov spisovnej slovenčiny. Usilovali sme sa ukázať, že zvuková stavba jazyka v svojej mnohotvárnosti umožňuje hovoriacemu formovať prejav tak, aby slovo znelo nielen správne, ale aj pekne, lahodne, príjemne. Pre štylisticky príznakovú a štylizačnú moduláciu prozodických vlastností slovenčiny treba však poznať ich základné, neutrálne použitie. Len na tomto pozadí sa dá zvukový prejav stvárňovať a zošľachťovať. Platí to najmä pre oblasť esteticky zacieleného prejavu. Zvyšovanie kultúry slovenského hovoreného slova a pestovanie zvukových krás slovenčiny znamená hlbšie vniknutie aj do podstaty jej prozodických vlastností. Aj z tohto hľadiska je podrobný jazykovedný výskum týchto javov v spisovnej slovenčine veľmi potrebný, ba nevyhnutný.

LITERATÚRA:

DANEŠ, F.: Intonace a věta ve spisovné češtině. 1. vyd. Praha, Nakladatelství ČSAV 1957. 162 s.

HÁLA, B.: Uvedení do fonetiky češtiny na obecně fonetickém základě. 1. vyd. Praha, Nakladatelství ČSAV 1962. 460 s. + 8 s. kriedových príloh.

MISTRÍK, J.: Štylistika slovenského jazyka. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1969. 424 s.

[5] Porov. k tomu konštatovanie L. Paciniho Savoja (1971, s. 37): „Hovorenie je spev, ktorý nerozvíja motív a nepodlieha presným mieram, ale obmedzuje sa na realizáciu hlasových inflexií, ktoré charakterizuje ustavičná odlišnosť a variabilita."

[6] O suplementárnosti, zastupiteľnosti zložiek intonácie porov. Mistrík, 1969, s. 343—345.

[7] Zvukový prejav v týchto súvislostiach treba chápať širšie. Aj v písanom prejave sú obsiahnuté prozodické vlastnosti (zvuková podoba jazyka je základná, prvotná), sú v ňom prítomné inherentne; realizujú sa nielen vo chvíli, keď začíname hovoriť, ale aj pri tzv. tichom čítaní (porov. Sabol, op. cit., s. 75—76).

MISTRÍK, J.: Hovory s recitátorom. 1. vyd. Martin, Matica slovenská 1971. 154 s.
NIKOLAJEVA, T. M.: O sootnošenii segmentnych ukazatelej i supersegmentnych jazykovych sredstv. (Vybor intonemy pri čtenii.) Voprosy jazykoznanija, *17*, 1968, 6, s. 49—57.
PACINI SAVOJ, L.: O „rytmickej próze". Romboid, 1971, *5*, s. 37—49.
SABOL, J.: O konfigurácii suprasegmentov v básni Obrad s plameňom. In: O interpretácii umeleckého textu. 2. Red. J. Kopál a T. Zsilka. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1970, s. 75—83.
UHLÁR, V.: O vetnej melódii v slovenčine. Slovenská reč, *23*, 1958, s. 313—347.

Čítame Slovník slovenského jazyka

Pripomienky k jednotlivým heslám v SSJ, ktoré uverejňujeme na pokračovanie, sú výsledkom kolektívnej spolupráce týchto pracovníkov Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra: J. Doruľu, L. Dvonča, F. Kočiša, Š. Michalusa, J. Oravca, V. Slivkovej, E. Smieškovej, M. Šalingovej a M. Urbančoka.[1]

koštúr — SSJ uvádza ako nárečové slovo s významom „sklená rúra na ťahanie vína zo sudov". S takýmto hodnotením uvedeného slova možno súhlasiť. Namiesto výkladu opisom sa však malo uviesť spisovné — a terminologické — slovo *hever.* To sa ako vinohradnícky termín uvádza aj v SSJ.

koterec — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slovo s významom „priehradou oddelené miesto pre zvieratá v maštali; pren. expr. malá tmavá miestnosť, kutica". Na toto slovo máme v našom materiáli okolo dvadsať dokladov. Z nich sa v menšom počte použilo slovo *koterec* v krásnej literatúre. Vo väčšine dokladov — a ide o novšie doklady — sa slovo *koterec* používa ako termín s významom „oddelenie pre mláďatá alebo pre samice majúce rodiť". Na ilustráciu uvedieme dva takéto doklady: *Po tomto čase prichádzajú (teľce) do spoločných k o t e r c o v.* (Beneš, Chov zvierat) *Prasnicu treba umiestiť do vybieleného k o t e r c a.* (Tome, Všeobecná zootechnika). Usudzujeme, že slovo *koterec* treba pokladať za spisovné.

P o z n á m k a. Daktoré doklady — a to najmä doklady z terminologickej oblasti — ukazujú, že sa slovo *koterec* motivačne dáva do súvisu s významo-

[1] Podrobnejšie pozri v 1. a 2. čísle prvého ročníka (1967) nášho časopisu.

vým okruhom slovies *kotiť (sa), rodiť* (o zvieratách). To je však ľudová etymológia. V. Machek v Etymologickom slovníku jazyka českého (Praha 1968, 2. vyd.) udáva, že slovo *koterec* je z bavorsko-rakúskeho *kotter* s významom „búda".

kotiť sa — SSJ nezvratnú podobu *kotiť* s významom „rodiť živé mláďatá (o samiciach niektorých zvierat)" uvádza ako nespisovnú, nárečovú. Je pravda, že výskyt tejto podoby je pomerne zriedkavý, ale myslíme, že ju za nárečovú pokladať netreba. Uvádzame doklad na prenesené veľmi expresívne použitie: *Z celého sveta spravia bláznec, výskajúc: „Občania, len s nami poďte! Jak my sa bláznite a bláznov k o ť t e !"* (Jesenský)

kotŕčka — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové expresívne slovo s významom „nedobre upevnený podstavec". Dokladov na toto slovo jo pomerne málo — iba štyri. Rozloženie autorov však na úzku nárečovú platnosť neukazuje. Autormi našich dokladov sú Vansová, Šoltésová a Bodenek. Ak zoberieme do úvahy ešte to, že ide o expresívne slovo, myslíme, že slovo *kotŕčka* možno posudzovať ako spisovné zriedkavé expresívum.

kotúľka[1] — SSJ uvádza tretí význam „dutá miera na tekutiny" ako zastaraný. Myslíme, že nejde o zastarané slovo, ale o pomenovanie starej reálie. Slovo *kotúľka* by teda bolo spisovné. Vhodný výklad by bol „stará miera na tekutiny".

kozlica — SSJ uvádza ako hovorové slovo s významom „dvojhlavňová poľovnícka puška, ktorá má hornú hlaveň brokovú, dolnú guľovú". Hodnotenie slova *kozlica* ako hovorového nie je primerané, lebo je to v poľovníctve termín.[2]

kozlík[3] — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „ihlanovitý útvar, do ktorého sa ukladá obilie". Ako prvé sa z našich dokladov ukazuje to, že výklad uvedeného slova je v SSJ úzky, lebo do kozlíka sa neukladá iba obilie. Primeraný by bol takýto výklad: „ihlanovitý útvar, do ktorého je niečo naukladané". Ďalej treba povedať, že slovo *kozlík*[3] je primerané hodnotiť ako spisovné. V niekto-

[2] Pozri Slovenské poľovnícke názvoslovie. 1. vyd. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo poľnohospodárskej literatúry 1966.

rých odboroch funguje aj ako termín (napr. vo včelárskej[3] a vojenskej[4] terminológii).

kozol — SSJ nezachytáva homonymum *kozol*[4] v rovnakom význame ako *kozlík*[3]. Aj slovo *kozol*[4] hodnotíme ako spisovné slovo. Ako termín sa používa vo vojenskej terminológii[5] a v terminológii telesnej výchovy.[6]

kozub — SSJ pri výklade prvého významu tohto slova uvádza ako synonymum *krb*. Myslíme, že to nie je náležité. Podrobnejšiu argumentáciu uvedieme na príslušnom mieste (t. j. pri hesle *krb*).

Druhý význam slova *kozub* „časť otvoreného ohniska, do ktorej sa vkladal lúč na osvetlenie miestnosti" sa v SSJ uvádza ako nespisovný, ľudový zastaraný. Z uvedeného opisného výkladu vidieť, že iný názov, ktorý by sme mohli pokladať za spisovný, nepoznáme. Preto pokladáme za správnejšie tento význam slova *kozub* hodnotiť ako spisovný, a to preto, lebo ide o pomenovanie reálie. Ani údaj o zastaranosti tohto významu nie je vhodný. Z hľadiska hodnotenia na časovej osi ide totiž o historizmus, nie o príznak zastaranosti.

koža — SSJ pri prvom význame tohto slova po značke pre frazeológiu uvádza spojenie *premoknúť až do kože (na kožu)* s významom „celkom" ako nepríznakovo spisovné. Ide v slovenčine o celkom novú, sporadicky sa vyskytujúcu frázu, ktorú nemožno pokladať za adaptovanú. Jej spisovným ekvivalentom je fráza *zmoknúť (až) do nitky*.

kožovka[2] — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slovo s významom „omietka". Myslíme, že toto slovo je primerané hodnotiť ako neterminologické synonymum termínu *omietka*. Ďalšie synonymum *vakovka* sa v SSJ uvádza ako spisovné, a to hovorové. Rovnako hodnotíme — t. j. ako spisovné neterminologické — aj sloveso *kožovať*.

kožuchár — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „kožušník". Rovnako sa hodnotí aj slovo *kožušiar* v tom istom významne. Myslíme, že obidve slová je primerané pokladať nie za nespisovné, ale oproti nepríznakovému *kožušník* za zastarané.

[3] Pozri MILLA, J., Včelársky náučný slovník. 1. vyd. Bratislava, Príroda 1971.
[4] Pozri Česko-slovenský vojenský slovník. 1. vyd. Praha, MNO 1962.
[5] C. d. (v predchádzajúcej poznámke).
[6] Pozri Terminológia telesnej výchovy. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1958.

kôň — SSJ po značke pre frazeológiu uvádza porekadlo *svätý Martin prichodí na bielom koni* s významom „na Martina (11. XI.) obyčajne padá sneh" ako nespisovné, ľudové. Myslíme, že toto porekadlo treba hodnotiť ako jednoznačne spisovné.

kôš — SSJ prvý význam vykladá takto: „nádoba upletená z prútia alebo rákosia". Slovo *rákosie* je nenáležité. V spisovnej slovenčine je ustálené *tŕstie* alebo *trstina.*

Poznámka. V SSJ sa od základu *rákos-* uvádzajú iba dve slová: *rákos* a *rákosie.* Obidve sa hodnotia ako knižné. V Slovníku spisovného jazyka českého (Praha 1960) sa od základu *rákos-* uvádza okolo dvadsať slov. SSJ uvádza od základu *trsť-* dvanásť slov.

krabica — SSJ uvádza ako hovorové zastarané slovo. Toto hodnotenie nie je primerané. Naše doklady ukazujú predovšetkým to, že slovo *krabica* nemožno pokladať za zastarané jednak preto, že novších dokladov je viac ako starších, jednak preto, že sa v nich použitím spomínaného slova efekt zastaranosti nedosahuje. Proti príznaku hovorovosti svedčí zasa to, že všetky doklady, ktoré máme (je ich osem), sú z odbornej literatúry. To by svedčilo skôr o príznaku knižnosti, nie o hovorovosti. Proti slovu *krabica* sú námietky z hľadiska spisovnej normy.[7] V slovníku ho ako heslové slovo bolo treba uviesť obyčajným typom a jeho spisovný ekvivalent *škatuľa* polotučne.

krajka — SSJ uvádza ako knižné zastarané slovo s významom „čipka". Toto hodnotenie nie je primerané. Novší autori slovo *krajka* používajú síce pomerne málo, ale nemožno povedať, že ním dosahujú efekt zastaranosti. O slove *krajka* treba povedať, že v spisovnej slovenčine nie je potrebné, lebo namiesto neho máme oddávna pevne ustálené slovo *čipka.* Vidieť to dobre aj na počte odvodenín od základov slov *krajka* a *čipka.* V SSJ sa od slova *krajka* uvádza iba jedna odvodenina *(krajkový).* Od slova *čipka* je ich štrnásť *(čipkový, čipôčka, čipkár, čipkárka, čipkársky, čipkárstvo, čipkáriť, čipkastý, čipkavý, čipkovaný, čipkovie, čipkovina, čipkovitý).* Slovo *krajka* bolo treba ako heslové slovo uviesť v slovníku obyčajným typom a jeho spisovný ekvivalent *čipka* polotučne.

kráľ — SSJ uvádza spojenie *Troch Kráľov, na Tri Krále* ako nespisovné, ľudové. Myslíme, že ide o bežné spojenia, ktoré je primerané hodnotiť ako spisovné.

[7] Pozri 1000 poučení zo spisovnej slovenčiny. Red. G. Horák. 1. vyd. Bratislava, SPN 1971.

Štylistika proti štylistike

Kapitolky zo štylistiky (6.)

JOZEF MISTRÍK

Štylistika je jazykovedná disciplína rovnako ako napríklad gramatika. Má svoj program teoretický i praktický: jednak skúma, vyčleňuje, porovnáva, triedi a zaraďuje spôsoby vyjadrovania a jednak poúča, ako sa vyjadrovať, ktoré prostriedky kedy používať a ako skladať cieľuprimerané prejavy.

Teoretická štylistika je úzko zviazaná s praktickou štylistikou, a niekedy ťažko možno určiť ich vzájomné hranice. Jedna podporuje a dopĺňa druhú, jedna existuje v druhej a popri druhej.

Praktická štylistika je v podstate didaktická štylistika, lebo poúča, informuje a radí, ako si počínať pri výbere a usporadúvaní vyjadrovacích prostriedkov. V našej úvahe chceme postaviť oproti sebe teoretickú a didaktickú štylistiku.

Nezačneme konvenčne, od najmenších jednotiek, ale tam, kde sa pácha najviacej chýb — pri žánroch. V teórii štylistiky sa uskutočňuje charakteristika žánrov, systematizujú sa rozličné útvary, poukazuje sa na zákonitosti ich štruktúr, uvádzajú sa ich vlastnosti. Lenže popri tom sa zdôrazňuje, že žáner je kategória historická, že výskyt čistých žánrov a útvarov, to je zriedkavá vec.

Podoba žánru je v permanentnej premene a ak sa predsa fixujú systémy žánrov a útvarov, tak najmä pre potreby teórie, aby totiž boli poruke termíny a pojmy, bez ktorých vo vede nemožno komunikovať myšlienky. Čistý a relatívne petrifikovaný žáner, to je iba teória. Jednako sa v redakčnej a v školskej praxi kladievajú požiadavky žánrovej čistoty prejavu. Nižšie sa hodnotí fejtón, ktorý nie je kryštáľovo čistým fejtónom, predpisujú sa náležitosti dobrej kritiky a recenzie, školské úlohy sa schematizujú iba na štyri-päť žánrov (úvaha, opis, výklad, rozprávanie, reportáž), nepripúšťa sa väčšia žánrová diferencovanosť v odborných časopisoch, striehne sa na „chyby" proti netradičným štylistickým postupom v učebniciach a príručkách, redakcie sa boja nových závanov do pohodlných, už tradičných schém. Slovom, konfekčnosť, remeselníčenie, rady a zástupy, štylistika podľa predpisov teórie. Neuvedomuje sa dosť to, že existujúce žánre vznikali neuvedomele a náhodne a že ich klasifikácia a súpis je v podstate zjednodušením skutočnej situácie. Neuvedomuje sa, že autor musí formu prejavu prispôsobiť funkcii a adresátovi a že funkcií a

adresátov je viacero a viac než doteraz opísaných útvarov a žánrov. Je pravda, že istá schematickosť jazykového prejavu uľahčuje čitateľovi vnímanie, avšak tento moment je dôležitý len v súvislosti s obsahovo náročnými vedeckými alebo s administratívnymi formulárovými prejavmi. Za didaktický hriech treba pokladať to, keď sa žiaci učia definovať rozličné postupy, útvary a žánre namiesto toho, aby sa učili aktívne funkčne uplatňovať prostriedky týchto štylistických javov.

Druhým problémom, ktorý vzniká medzi dvoma štylistikami, je problém štylistického hodnotenia jazykových prostriedkov. Teoretická štylistika klasifikuje jazykové prostriedky so zreteľom na prostredie, situáciu a dobu, v ktorej sa vyskytujú. Teoretická štylistika konštatuje a sleduje štylistickú diferenciáciu a označuje ju za sústavne prebiehajúci, za stále živý proces. Neologizmom je prvok iba dočasne, mnohé tzv. nespisovné slová sa môžu prehodnotiť na spisovné, expresívne výrazy častým používaním strácajú silu expresivity a prechádzajú do skupiny nocionálnych výrazov, živá migrácia je medzi vrstvami prvkov vyšších a nižších štýlov, niektoré autosémantické slová sa častým používaním stávajú sémanticky prázdnymi a formálnymi slovami. To značí, že štylistická klasifikácia jazykových prostriedkov má zväčša iba relatívnu a dočasnú hodnotu. Patina prvku sa v „prúde času" mení, štylistická vlastnosť prvku sa prehodnocuje sama. Preto sa niektoré staršie štylistické klasifikácie slov a tvarov pociťujú ako anachronické a preto aj niektoré jazykové prvky v staršom začlenení sa pociťujú akoby v staromódnych oblekoch. Pritom je zaujímavé, že štylistické prehodnocovanie je priamo úmerné frekvencii výrazu: nápadnejšie zväčšená frekvencia slova (napríklad: *unikát, tranzistor, samoobsluha)* značí nielen posun v jeho štylistickom zatriedení, ale súčasne aj posun v zatriedení sémanticky blízkych slov. S rizikom istého zjednodušenia možno povedať, že zmena vo frekvencii je signálom prichádzajúcej zmeny obsahu i rozsahu slovného významu (porov. napr. slová *družba, plán, pionier).*

Ak sa v teórii štylistiky tvoria štylistické triedy, to neznačí, že tieto a takéto triedy sa chápu ako statické kvality. V didaktickej štylistike sa neraz takéto členenie vidí ako prísna direktíva, ktorú treba prijímať slepo. Berie sa často väčší zreteľ na systém tried a prvkov ako na funkciu prejavu a na adresáta textu. Teoretická štylistika sa dostáva do rozporu s potrebami praxe, s požiadavkami tej druhej štylistiky. Absolútna poslušnosť voči schémam je potom cestou k falošnej štylizácii, autor textu ju neraz pociťuje ako prekážku, no je spokojný, že vyhovel predpisom štylistiky.

Didaktická štylistika sa ocitá niekedy aj v nezhode s normatívnymi poučkami. „Predpisy" takého charakteru, ako že pasívnym kon-

štrukciám sa treba vyhýbať, alebo že prechodníkové väzby sú dnes už periférne a podobne, sa pri praktickom štylizovaní a aj v škole absolutizujú, a tak vzniká obdobná situácia ako v prípadoch statického chápania tried teoretickej štylistiky. Zatiaľ však spomenuté a ďalšie takto normované konštrukcie sú v niektorých prejavoch nevyhnutné. Napríklad v zápisnici, týkajúcej sa krádeže, je primeranejšie použiť pasívum *bolo ukradnuté to a to* než aktívum *ukradli to a to.* Vo výpovediach typu *gramofón vystriedal magnetofón* by agens bez použitia pasívnej konštrukcie nebol jasný, a preto sa žiada úprava *gramofón bol vystriedaný magnetofónom.* Alebo v prípadoch, keď sa treba vyhnúť zdĺhavým súvetným konštrukciám, používa sa kratší prechodníkový tvar. To je napríklad vo vedeckých a administratívnych textoch; príklady: *opierajúc sa o to a to ..., súdiac na základe toho a toho ..., vychádzajúc z toho a toho ...* Takéto konštrukcie v teórii tendujú k spájacím výrazom. Z pozícií didaktickej štylistiky sa nesmú veci vidieť ako bielo-čierne a ani nie ako ostro ohraničené. Kritérium výberu prvku je veľmi dôležité a proporcie jeho zložiek sú menlivé.

Škola a prax si často zjednodušujú výdobytky vedy. Je to prirodzené, lebo zjednodušenie, uniformita uľahčuje prácu pri registrovaní opakovaného javu. Zvykli sme si prijímať schémy ako zákony, zvykli sme si v škole pri jazykovom vyučovaní robiť poriadok: predkladať, nacvičiť i skúšať veci v paradigmách. A zvykli sme si aj pri lektúrach postupovať podľa nacvičených schém s využitím kvalifikácie áno — nie. Lenže praktická štylistika, to je nekonečné množstvo tvárí. Praktickej štylistike nemôže zväzovať ruky nesprávne interpretovanie definícií teoretickej štylistiky.

V slovenskej štylistike je osobitná situácia preto, lebo mnohé pojmy a termíny (obdobne ako v jazykovede vôbec) sme importovali. Situácia na etniku slovenčiny a aj slovenčina ako jazykový typ predpokladajú a žiadajú oveľa pružnejšiu spoluprácu teoretickej a praktickej štylistiky. Za teóriou zaostáva najmä škola a publicistika. Miesto toho, aby tvorivo chápali a aplikovali výsledky teórie, mechanicky preberajú a jej slovami opakujú abstraktne formulované princípy. Didaktická štylistika je potom matnou fotografiou teorém teoretickej štylistiky. Slepo preberané a reprodukované tézy sa tak stávajú prekážkou pri poznávaní a využívaní štylistických vlastností reči. Štylistika stojí proti štylistike.

Ks

Vzťahové prídavné mená označujúce farebné odtiene

JOZEF ŠKULTÉTY

V slovenčine je pomerne veľké množstvo prídavných mien vyjadrujúcich farebný príznak, ktoré sa niekedy chápu ako zložené,[1] inokedy ako „tvorené od viacslovného odvodzovacieho základu koncovkou, resp. prípnou *-ý*".[2] V Morfológii slovenského jazyka (Bratislava 1966, s. 202) sa tieto prídavné mená spomínajú v súvislosti so vzťahovými prídavnými menami a ich význam sa charakterizuje takto: „majúci (nemajúci) ako súčasť to, čo označuje základný, obyčajne dvojslovný výraz". Sem patria napríklad takéto adjektíva (uvádzame iba také, čo nie sú zachytené v Slovníku slovenského jazyka — ďalej len SSJ): *belasokrídly, bieloboký, bielohrdlý, bielochrbtý, bielochvostý, bielokrký, bieloboký, bielopásy, bieloprsý, bieloštíty, bielotylý, bielozubý* a iné.[3] Možno ich charakterizovať z viacerých hľadísk, napr. ako vyzerajú ich jednotlivé zložky (na akú farbu sa vzťahuje prvý komponent, či vyjadruje farbu priamo alebo nepriamo, ktoré farby sa vyskytujú najčastejšie, k akým významovým okruhom patrí druhá časť adjektíva atď.), ako sa štylisticky hodnotia a podobne.

Podľa našich doterajších zistení prvá časť skúmaných adjektív, ktoré sa najčastejšie vyskytujú ako súčasť viacslovného odborného termínu, môžu byť: *belaso-, bielo- (belo-), bledo-, brnavo-, červeno-, čierno- (černo-), fialovo-, havrano-, hnedo-, hrdzavo-, jasno-, modro-, ohnivo-, pestro-, plavo-, rumelkovo-, ružo- (ružovo-), ryšavo-, sivo-, striebristo- (striebro-), svetlo-, šedivo-, temno-, tmavo-, zeleno-, zlato-, žltkasto-, žlto-.*

Niektoré z nich sú závislými variantmi, napr. *bielo- (belo-), čierno-*

[1] Porov. LETZ, B.: Gramatika slovenského jazyka. Bratislava, SPN 1950, s. 214; SKALIČKA, V.: Úvod do jazykovědy. Praha, SPN 1963, s. 37.

[2] HORECKÝ, J.: Slovenská lexikológia I. Tvorenie slov. 1. vyd. Bratislava, SPN 1971, s. 194; od toho istého autora porov. aj Sémantická klasifikácia zložených slov. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 288. Tu sa uvádza, že prídavné mená ako *čiernovlasý, tisícročný, jednozväzkový* sú odvodené od spojení slov *čierne vlasy, tisíc rokov, jeden zväzok.*

[3] Vlastnostné prídavné mená, ktoré sa vzťahujú na farby, sa tvoria aj príponami *-ný: bielopoľný, bieloškvrnný, bielotemenný* atď.; *-ový: bielobodkový, čiernopichliačový, zlatohrvoľový* a i.; *-avý: bielopazúravý, čiernobrúčkavý, čiernočiarkavý* a pod. My sa tu sústreďujeme na chromatické adjektíva tvorené príponou *-ý.*

(černo-), viaceré sú zas významovo blízke alebo zhodné, napr. *belaso- (modro-); červeno- (hrdzavo-, ohnivo-, rumelkovo-, ryšavo-).*

Niekedy ide o protiklad priame: nepriame vyjadrovanie farby, napríklad: *červeno-, ryšavo-: hrdzavo-, ohnivo-, rumelkovo-; čierno- (černo-), havrano-* a iné.[4]

Býva medzi nimi rozdiel aj vo frekvencii, napr. *modro-* sa vyskytuje častejšie; s tým korešponduje aj frekvencia prídavných mien *belasý* a *modrý* (porov. MISTRÍK, J.: Frekvencia slov v slovenčine. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1969, s. 290, 402).

Dá sa tiež povedať, že v rámci jednej farby každá pomenovacia jednotka svojrázne vyjadruje farebný odtienok: *zlato-, žltkasto-, žlto-* atď.

Niektoré z uvedených komponentov sa vyskytujú častejšie ako druhé. Bežnejšie sú napr. *bielo- (belo-), čierno- (černo-), žlto-, červeno-*. Iné farby, vrátane zelenej, sa v tejto funkcii vyskytujú zriedkavejšie (zatiaľ registrujeme iba prídavné meno *zelenochrbtý*), ba niektoré synonymá sme pri takýchto prídavných menách zatiaľ vôbec nenašli, napríklad *popolavý, šedý* (proti: *sivochrbtý, sivokrký*), *lilavý* (ale: *fialovotylý*) atď.[5]

---

[4] Porov. ŠKULTÉTY, J.: Nepriame vyjadrovanie farebných odtieňov adjektívami. KS, *5*, 1971, s. 237—243. Od uverejnenia tohto príspevku sme našli ďalšie doklady (nie sú v SSJ), ktoré tu uvádzame v abecednom poriadku (ide o zložené chromatické prídavné mená, ktoré pomenúvajú farbu nepriamo): *aksamietovočierny, atlasovobiely, berlínskomodrý, bridlicovobelasý, bridlicovočierny, bridlicovomodrý, bronzovohnedý, cibuľovozelený, dymovočierny, dymovohnedý, emailovobelasý, hrachovožltý, klinčekovočervený, kobaltovobelasý, kobaltovomodrý, kovovozelený, kožožltý, lakovočervený, levanduľovobelasý, lipovozelený, liškovočervený, makovomodrý, myšovosivý, oceľovočierny, oceľovozelený, okrovobelasý, okrovohnedý, olejovohnedý, omietkovosivý, pieskovožltý, porcelánovomodrý, purpurovohnedý, purpurovomodrý, rohovinovobiely, rohovinovožltý, sadzovohnedý, smotanovobiely, srnohnedý, šafranovočervený, škoricovočervený, zajacovosivý, zamatovohnedý.* K tomu treba ešte dodať, že niekedy sa zdá, že určujúci prvok v kompozite, aj keď ide o porovnávací typ, sa nevzťahuje natoľko na istú farbu ako skôr na inú vlastnosť predmetu, ku ktorému sa implicitne prirovnáva. Tak bronz sa charakterizuje obyčajne ako *tmavohnedý* a súčasne aj ako *lesklý* (porov. SSJ I, 135). Preto máme *bronzovohnedý* (BREHM, A. E.: Život zvierat. 4. zv. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1971, s. 285). No našli sme aj podobu *bronzovozelený* (VILČEK, Fr. — ŠVEC, I.: Naše vtáky. 2. zv. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1971, s. 19), lebo tu vlastne nejde o význam „zelený ako bronz", ale o „ligotavo (lesklo, jagavo, liskavo) zelený ako bronz", ako to vyplýva z kontextu: *Chrbtová strana je kovovolesklej bronzovozelenej farby.*

[5] Čo sa týka prídavného mena *šedý*, iná situácia je v češtine, lebo v nej nachádzame *kolibřík šedohrdlý* (v slovenčine *slnečníček sivohrdlý*) podobne

Konštatujeme ďalej, že v tomto type adjektív prevláda priame pomenovanie farieb nad nepriamym, teda typ s *červeno-* má vyššiu frekvenciu ako typ s *hrdzavo-* atď.

Máme doteraz iba jeden príklad, keď prvá zložka je odvodená príponou od chromatického adjektíva, ktoré pomenúva farebný odtieň priamo *(žltkasto-)* — ale *hrdzavo-, ohnivo-* a podobne, teda *žltkastotemenný* — proti *hrdzavoboký, hrdzavokrký, ohnivohlavý* atď.

Antonymné zložky sa dajú využiť v terminológii na rozlíšenie druhov, napr. *ular svetlohrvoľový — ular tmavohrvoľový* (pravda, v tomto prípade ide o súčasť termínu odvodenú pomocou prípony *-ový*).

Druhou zložkou chromatického prídavného mena tvoreného príponou *-ý* môžu byť: *-boký, -bradý, -bruchý, -brvý, -čelý, -fúzy, -hlavý, -hrdlý, -hrivý, -chlpý, -chochlý, -chrbtý, -chvostý, -klasý, -krídly, -krký, -kvetý, -mäsý, -nohý, -oký, -pásy, -perý, -plodý, -prstý, -prsý, -sluchý, -struky, -šatý, -štíty, -tylý, -uchý, -vlasý, -zraký, -zobý, -zorý, -zubý.*

Niekedy nachádzame varianty, napr. *-krídly* a *-kriely*, z nich podoba *-kriely* iba v básnickom výraze *sivokriely* a aj ten je zastaraný (SSJ IV, 83), zatiaľ čo *-krídly* sa vyskytuje najmä vo viacslovných termínoch, napr. *ťarbavka belasokrídla, kulik brnavokrídly* a iné. Pravda, aj v SSJ sa uvádzajú podoby *bielokrídly, čiernokrídly, modrokrídly, sivokrídly.*

Za synonymá možno pokladať *-hrdlý, -krký*, ako sa to niekedy robí aj v bežnej reči, hoci, presne vzaté, hrdlom by sa mala nazývať iba „vonkajšia predná časť krku" (SSJ I, 522). Ale porovnajme aj heslo *krk:* „1. časť tela spojujúca hlavu s trupom, hrdlo" (SSJ I, 774). Na jednej strane máme napr. *iránka bielohrdlá, kolibrík červenohrdlý, krajčírik čiernohrdlý, nektárnička modrohrdlá, žltohrdlá sliepka* (SSJ V, 821), na druhej strane *muchárik bielokrký, ďateľ červenokrký, labuť čiernokrká, pestroš hnedokrký, strnádka hrdzavokrká* a iné.

Z významového hľadiska sa väčšina týchto zložiek vzťahuje na časti tela (vlasy, hlava, oko, hrdlo, krk, chrbát, krídla a podobne), zriedkavejšie na iné predmety (klas, kvet, list, mäso atď.).

Niektoré komponenty sú neobyčajne frekventované, napr. *-vlasý, -hlavý, -oký, -krký, -nohý, -hrdlý, -chrbtý, -krídly* atď., iné sa vyskytujú pomerne zriedkavo, napr. *-chochlý (kakadu žltochochlý), -prstý (ružoprstý), -šatý (čiernošatý), -zubý (bielozubý)* a iné.

---

ako *bělořit šedý*, slov. *skaliarik sivý* (porov. STANĚK, V.: Veľký obrazový atlas zvierat. Bratislava 1965, register). O slovenčine sa správne konštatovalo, že „V odborných termínoch... sa naproti tomu využíva len prídavné meno *sivý*..." (Jazyková poradňa III. Bratislava, SPN 1964, s. 81). Porov. aj náš článok citovaný v predchádzajúcej poznámke (s. 241—242) a MISTRÍK, J., c. d., s. 540, 567.

Naše pozorovania môžeme zhrnúť takto:

1. Väčšina chromatických prídavných mien, o ktorých bola reč v tomto článku, je štylisticky príznaková. Patria buď do básnickej reči (napr. *bielokrídly,* SSJ I, 93) a aj tu sa niektoré z nich vyskytujú zriedkavo, napr. *bielonohý* (SSJ I, 93 ho charakterizuje ako bás. zried.; porov. *sivokriely,* IV, 83), buď do odborného jazyka, napr. *čiernoplodý* (SSJ VI, 20), buď sa označujú ako zriedkavé, niektoré z nich ako kniž. zried., napr. *jasnovlasý, modrokrídly, plavooký* a iné. Ako knižné sa charakterizujú *sivobradý, sivohlavý, temnobrvý* atď., za expresívne sa pokladajú *striebrohlavý, striebrovlasý* a i.

Do frekvenčného slovníka slovenčiny sa dostali zo sledovaných prídavných mien len *modrooký* (ale už nie *belasooký*), *červenovlasý, čiernooký, čiernovlasý, hrdzavovlasý.*

2. Z toho, čo sme povedali, vyplýva, že tento slovotvorný typ je v slovenčine pomerne produktívny. Iste sa dá vypočítať, aké sú tu kombinačné možnosti. Lenže v praxi sú tu isté obmedzenia. Možno očakávať, že sa raz podľa *ryšavohlavý (strnádka ryšavohlavá)* objaví aj *ryšavovlasý, ryšavobradý* (veď existujú syntagmy *ryšavé vlasy, ryšavá brada,* pozri SSJ I, 123), a bude to celkom logické a prirodzené. No vari len umelec alebo tvorca odborného názvoslovia použije podobu *cviklovoprstý* (podľa *hnedoprstý*), prípadne *ryšavolíci* (porov. *ružolíci*).

3. Pre lexikografickú prax možno vyvodiť ešte aj to, že pri vypracúvaní slovensko-inojazyčných slovníkov asi nebude potrebné (okrem frekventovaných prípadov, ako je napr. *modrooký*) uvádzať takéto prídavné mená. Do takéhoto slovníka by sme teda nedávali adjektíva ako *hnedolíci, čiernobradý, čiernobrvý,* hoci sa už v niektorých podobných slovníkoch vyskytujú.

Z histórie slovenskej slovnej zásoby

JÁN DORULA

O vývine významov slova hospoda v slovenčine

Základom slova *hospoda* je praslovanské slovo **gospodь* „pán, pán domu" (porovnaj aj maď. *gazda* < *gospoda*). Ešte v starej češtine je známe slovo *hospoda* vo význame „pán domu" i „domácnosť, súhrn

rodiny s čeľaďou". V srbochorvátčine a v starej ruštine je slovo *gospoda* hromadným podstatným menom ženského rodu (= pán aj pani; páni; panstvo). V slovenčine nieto nijakých dokladov na slovo *hospod, hospoda* vo význame „pán; pán domu", ale už v najstarších súvislých slovenských textoch je doložené slovo *hospodár* (= gazda; pán domu; správca), odvodené od tohto základu. V niektorých slovenských nárečiach (najmä stredoslovenských, napr. v Novohrade) podnes zachované slovo *hospoda* vo význame „ľudský príbytok, dom, v ktorom bývajú ľudia", t. j. vlastne „domácnosť, miesto bývania pána domu i s jeho rodinou a čeľaďou" (*staviam si hospodu* — staviam si dom, v ktorom budem bývať aj so svojou rodinou) zachováva veľmi starý význam. *Prijať niekoho do hospody* alebo *na hospodu* znamenalo teda prijať ho (na bývanie) do svojho domu, do svojej domácnosti. V ďalšom vývine však prevládol pri slove *hospoda* význam „bývanie v podnájme, ubytovanie na prechodný čas; prenajatý byt". Tento význam sa celkom prirodzene a ľahko vysvetliteľným spôsobom vyvinul zo spomínaného významu „ľudský príbytok". Tým sa významovo ešte viacej od seba vzdialili slová *hospoda* a *hospodár.*

Vo význame „podnájom, prenajatý byt" sa v slovenčine rozšírilo aj slovo *kvartieľ* (z nem.), a to nielen tam, kde sa udržalo slovo *hospoda* vo význame „ľudský príbytok" (tak sa tam slovom *kvartieľ* vyjadril ten význam, ktorý dostalo slovo *hospoda* spomínaným posunutím významu), ale vôbec na celom slovenskom jazykovom území, takže vo veľkej väčšine slovenských nárečí celkom vytislo z používania slovo *hospoda* aj vo význame „prenajatý byt; bývanie na prechodný čas". Väčšina slovenských nárečí slovo *hospoda* ani vôbec nepozná.

Vo význame „gazdovský dom" aj „gazdovstvo" sa slovo *hospoda* používa v nárečiach Novohradu, Gemera i Horehronia: *Tag zme sa uš potom potrhali, ľebo hospoda nam zhorela* (Závadka nad Hronom, predtým okr. Brezno, teraz Banská Bystrica); *Na také hospode se dá narobit* (Rochovce, okr. Rožňava); *To je žena do hospodi* (Kameňany, okr. Rožňava). Vo význame „bývanie v podnájme, v byte, ktorý nie je mojím majetkom, trvalým vlastníctvom" sa používa slovo *hospoda* v západoslovenských nárečiach i na Orave: *Ňemajú vlasňeho domu, ľen tag na hospoďe bývajú* (Dolná Lehota, okr. Dolný Kubín). Z obce Brestovec (okr. Senica) je doložené slovo *hospoda* vo význame „vyprázdnená izba prispôsobená k tancu na svadbe". Aj tento význam vychádza z významu „prenajatá izba" — izba poskytnutá na čas svadobného veselia. V takomto špecializovanom význame je slovo *hospoda* doložené aj z trenčianskych nárečí už zo 17. storočia.

A tak v mnohých písomnostiach zo 16.—18. storočia sa napríklad majiteľ domu, domáci pán označuje slovom *hospodár,* ale *hospoda* v jeho dome sa už nedáva do súvislosti s ním, ale s človekom, ktorý uňho býva na prechodný čas, t. j. je tam *na hospode.* Tak napr.

v texte napísanom v Púchove v roku 1610 pri vyšetrovaní sporu (vyšetrujú slúžny dvorský a prísažný Trenčianskej stolice) medzi tridsiatnikom (úradníkom vyberajúcim tridsiatky z prevážaných tovarov na slovensko-moravskej hranici) M. Jelenfim a pánom B. Sylešim, ktorí obidvaja bývali v Púchove v podnájme (B. Syleši sa zdržal v Púchove len kratší čas), hovorí M. Jelenfi o *svojom* hospodárovi M. Horvátovi, ale aj o *svojej* hospode, ktorú uňho má. B. Syleši mal v Púchove *svoju* hospodu zasa na inom mieste. Pozri niektoré ukážky z textu: *Toposs Myhal a Toposs Isstwan wyznaly pod prysahu, že vni na hospodu Sylessy Boltyžara nechodily prosit, aby odpustyl panu Gelenffy Mattyassowy, gestly co proty sobe zwinily, než Sylessy na geho hospodu pryssiel, a tak geden od druheho odpytowal* (Syleši teda prišiel *na hospodu* M. Jelenfiho, t. j. na miesto jeho prechodného ubytovania). Na inom mieste hovorí M. Jelenfi: *6. Hospodar mug ať powie na ten yarmark bystryczky, co bywa po swateg Trogiczi, wydely*[1] *na hospode, aby tudy kdo yssial s/Klobuk ...* A „hospodár" odpovedá: *Ad sextum, wyznal hospodar Martyn Horwat, že on na ten yarmek žadneho Klobučana w hospode newydel ...* A ďalej ešte v tomto texte: *my newieme, aby pan triczatnik yssial na hospodu Sylessyho zbrognu ruku, krome yducz do Belusse stawil se na geho hospode.* Teda ide tu vždy o konkrétnu *hospodu* (t. j. podnájom, prechodné ubytovanie), na ktorej niekto býva, ktorú niekto u niekoho má (M. Jelenfi má *svoju hospodu* u hospodára M. Horváta a B. Syleši má tiež *svoju hospodu* u niekoho iného na inom mieste). Alebo sa pozrime na iný obdobný prípad: Panský *úradník (provisor)* Jozef Buľovský, ktorý zavítal jedného dňa roku 1754 do Ozdína (okr. Lučenec), mal *svoju hospodu* (dočasné ubytovanie) v dome ozdínskeho mäsiara Jána Petríka. Porov. z výpovedí svedkov: *widel že sa k Uradnjkoweg Hospode, totiz k Mesiaroumu domu, wssecy temer ... zbehli a/dom obsadli.* Z výpovede mäsiarovho syna: *Widel Fatens*[2] *asi do 30. lidu zbehnutych pry Hospode Vradnjkoweg totiž Fatensoweho Otca dome. Teda aj tu ide* o *úradníkovu hospodu v mäsiarovom dome* (pozri tam aj v texte z rozhodnutia súdu: *na dwere pitwornie hospodi Uradnjkoweg prigduce ...),* ktorý sa nenazýva a ani sa nemôže nazývať *mäsiarovou hospodou,* lebo slovo *hospoda* už tu neznamená „dom patriaci svojmu majiteľovi (hospodárovi)", nieto tu už nijakej priamej významovej súvislosti medzi slovami *hospoda* a *hospodár,* ale znamená tu už „prenajatý byt, bývanie v podnájme".

[1] *wydely* = videl-li.

[2] *Fatens* (z lat.) = vypovedajúci svedok.

Slovom *hospoda* sa niekedy mohol označovať aj trvalejší príbytok alebo trvalejšie bývanie v podnájme, u niekoho (napr. služobná čeľaď bývala *na hospode* u svojich pánov alebo gazdov; cechy sa tiež starali *o hospodu* pre vandrovných tovarišov a pod.). Nájomný byt (= hospodu) dostávali v mestách niektorí zamestnanci, ktorých mesto zamestnávalo a platilo na základe dohody, ktorú s nimi uzavrelo. Takými zamestnancami boli veľmi často napr. učitelia *(rechtori)* alebo organisti, za ktorých mesto často platilo aj nájomné za takú ich *hospodu,* ba platilo aj výdavky na jej údržbu. Pozri napr. takéto záznamy z Krupiny z roku 1704: *Die 8. (septem)bris Wozarky Stareg, ktera sskolu, též y hospodu pana Rectora wymazuwala y byelila, daly na maso y trung pres den a(to No. pet dny — d. 30; Item druhym Nagemnycka(m) piatym ktere na hospode p. Rectoroweg spodok y Steny mazalj na rano na Brinzu — d. 9.*

Teda nejde tu o *hospodu hospodára domu* v starom význame, ktorý sa miestami udržal v nárečiach, t. j. vo význame, „domácnosť, ľudský príbytok", ale o *hosťovu hospodu* (= bývanie), ktorú u tohto hospodára má na kratší alebo dlhší čas.

Takúto hospodu možno, prirodzene, mať aj v zariadení, ktoré je na to určené — v *hostinci,* a vtedy môže byť jeho správcom aj *hospodár hostinca,* nie však *hospodár hospody.* Spojenie *hospodár hospody* nebolo v takomto prípade v slovenčine možné a ani ho nepoznáme, lebo slovom *hospoda* sa neoznačovalo v slovenčine zariadenie, ustanovizeň, miesto určené na ubytovanie (hostinec). Z niektorých neúplných alebo stručných záznamov sa nedá vždy presne zistiť, o akú hospodu (= bývanie, ubytovanie) ide — v hostinci alebo na súkromí.

Staré slovenské slovo *hostinec* sa používa v písomnostiach 16.—18. storočia na celom Slovensku vo význame, ktorý by sme dnes vyjadrili slovami *hotel + reštaurácia,* hoci slovo *hostinec* sa v slovenčine skoro stáva synonymným so slovom *krčma.* Pozri niektoré záznamy z účtov trenčianskeho hostinského (nazýva sa *hostinský,* lat. *hospes diversorii)* z roku 1660: *Item Toho času kdy pryssgel General Zuza dal sem geho Wogakom ktery do Hostince pryssly Sena d. 30. piwa Med: N. 8. Slaniny do kuchine Generaloweg Lib. N. 5* ... Ale je tam aj záznam: *Die 18 Aug(usti). Pana Palatinusowim Služebnykom ktery u Barossa nocuwaly, dalo se gegich konom gaczmena d. 20.* Teda tu sa výslovne uvádza, že niektorí z pocestných nenocovali v hostinci.

Slovom *hospoda* sa však v 16.—18. storočí označovalo v slovenčine nielen prechodné ubytovanie ľudí, prenajatý byt, podnájom, ale aj

„ubytovanie" zvierat, ba aj uskladnenie vecí. *Na hospode* mohli byť teda napr. aj kone (tie mohli byť aj *na kvartieli)* alebo aj neživý tovar (obilie, kože a pod.). Uvedieme aspoň tento doklad z Bojníc z roku 1765: *...techdy my pan kazal, aby sem toho czuseho konya wihnal..., ga pak pogal sem toho gisteho konya k susedowy Hogenowy, a tam sem mu hospodu wipital...*[3]

Avšak už A. Bernolák nepozná slovo *hospoda* v takom širokom významovom rozsahu. Spomína ho už iba vo vzťahu k človeku, nie však aj vo vzťahu k zvieratám a veciam.[4]

Ako vidieť, slovo *hospoda* sa používalo v slovenčine 16.—18. storočia v značne širokom, nerozčlenenom význame „prechodné prístrešie, prechodný útulok" — pre ľudí, zvieratá i veci. Nepoužívalo sa vo význame „miesto, zariadenie, kde sa takéto prístrešie, útulok poskytuje". ale malo abstraktnejší význam (bývanie, ubytovanie, uskladnenie samo), hoci, ako sme videli, používalo sa aj vo význame „prenajatý byt". Verejné miesto, zariadenie (budova) na prechodné ubytovanie a stravovanie ľudí (prípadne aj so záprahom) sa volalo v slovenčine *hostinec.* Toto slovo, ktoré sa stalo synonymným so slovom *krčma,* sa v slovenčine udržalo podnes. Ale slovo *hospoda,* ktoré sa v slovenčine nikdy významovo nezblížilo so slovami *hostinec* a *krčma* (synonymným slovom k slovu *hospoda* bolo slovo *kvartieľ* a v jednotlivých konkrétnych prípadoch nahrádzali ho mnohé iné slová), sa takmer celkom vytratilo zo slovenskej slovnej zásoby. Jeho výskyt vo význame „krčma" v zanedbateľnom rozsahu na krajnom slovenskom západe pri Skalici je presahom zo susednej češtiny.

Možno uviesť veľké množstvo presvedčivých jednoznačných dokladov z písomností 16.—18. storočia na uvedené významy slova *hospoda* v slovenčine. Úmyselne sme tu venovali pozornosť najmä takým dokladom, pri ktorých by mohli vzniknúť pochybnosti pri ich povrchnej interpretácii. Celú túto vec a s pomerne veľkým dokladovým materiálom i kritickými pripomienkami k doterajším výkladom v literatúre podrobnejšie rozoberáme v príspevku *Z histórie slov hospoda a hostinec v slovenčine.* In: Jazykovedný časopis, *23,* 1972, č. 1.

Iným smerom išiel vývin významovej stavby slova *hospoda* v češtine. A keďže sa čeština v pomerne veľkom rozsahu uplatňovala v 16. až 18. storočí aj na Slovensku, možno v niektorých textoch napísa-

[3] Text uverejnil STANISLAV, J.: Dejiny slovenského jazyka. 3. Texty. 2. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1967, s. 315.

[4] BERNOLÁK, A.: Slowár Slowenskí..., zv. 1., Budín 1825, s. 767.

ných vtedy na Slovensku celkom sporadicky nájsť aj slovo *hospoda* i v takých významoch, aké už vtedy malo toto slovo v češtine, t. j. aj vo význame „hostinec; krčma". Jazykovú situáciu v slovenčine to však nijako neovplyvnilo. Je zaujímavé sledovať, ako sa slovenskí pisatelia, ktorí poznali aj český význam slova *hospoda* („hostinec; krčma"), usilovali rozličným spôsobom vysvetliť slovenskému čitateľovi, resp. poslucháčovi (napr. v kázňach) český význam slova *hospoda.* Najčastejšie ho objasňovali pridaním slovenského ekvivalentu, ako to urobil napr. františkán D. Mokos v jednej svojej kázni r. 1759: *Wgete prečuo tato negswetegssa čelatka, totissto negsladssy Gežissek, negneposskwrnenegssa Maria Panna a negcistotnegssy Yozeff w obecneg hospode, to gest po/nassemu w hostinci aneb w/krčme betlehemskeg mista nemeli?* Autor rukopisného tzv. kamaldulského slovníka z roku 1763 bližšie vysvetľuje české *hospoda* slovenským prídavným menom *krčmárska* (v hesle *caupona* má výrazy *krčma, krčmárska hóspoda),* alebo kladie jednoducho slovenské slovo vedľa českého (napr. v hesle *diversorium* má ekvivalenty *hospoda, hostinec, dúm hostinský* a v hesle *hospitale* ekvivalenty *hostinec, hospoda).* Autor tohto slovníka si však ešte nekladie za cieľ vedome odlíšiť slovenskú slovnú zásobu od českej, české i slovenské výrazy kladie často vedľa seba bez poznámky. Prítomnosť slovenských výrazov je tam daná aj tým, že dielo je určené slovenskému používateľovi, a záleží teda na tom, aby práve tento používateľ dobre porozumel význam príslušného latinského slova. Aj v levočskom vydaní Komenského knihy Orbis pictus z roku 1685 sa uvádza popri českom slove *hospoda* aj jeho slovenský ekvivalent *hostinec: w hospode (hostincy), kde nocuge* (str. 167), *Hostince (Hospody), Krčmy a Kuchine* (str. 253).[5]

Aj na iných miestach sa v tejto knihe často pridávajú k českým slovám ich slovenské ekvivalenty alebo naopak — pridáva sa český ekvivalent vtedy, ak sa slovenské slovo uvádza na prvom mieste. Napr. na strane 166 tam čítame: *Prikrywa se plasstem (kepenkem), w Ruce drži Palicy (hůl), kterau se podpyra.* Alebo na strane 252: *Ratúss (dům prawa).* Ba na strane 253 v texte *wezeni (těmnice, berecjnce, ssarhowne)* nachádzame typické východoslovenské slovo *bereciňec* (pozri o ňom bližšie v 1. tohtoročnom čísle Kultúry slova) medzi ekvivalentmi čes. *vězení* (slovo *väzenie* bolo známe, pravda, aj

[5] JOH. AMOS COMENII Orbis Sensualium Pictus quadrilinguis. Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer 1685. Za autora českej časti tohto štvorjazyčného vydania (lat.-nem.-maď.-čes.), kde je mnoho slovakizmov, sa niekedy pokladá Daniel Sinapius-Horčička. Pozri k tomu H. Jarník vo vydaní: Veškerých spisů Jana Amosa Komenského svazek 10. (8.). Orbis pictus. K vydání upravil prof. Dr. H. Jarník, Brno 1929, s. XXIX.

v slovenčine). V ďalšom levočskom vydaní Orbisu (tiež u Breuera) v roku 1728, v ktorom mnohé slovakizmy odstránil upravovateľ českej časti *Georgius Bahil*, už toto miesto znie takto: *žalář (těmnice, ssarhowne)*, teda sa už vynecháva spomedzi slovenských ekvivalentov východoslovenské slovo *bereciňec*, s ktorým si nevedel rady ani spomínaný už H. Jarník (c. d., s. 235). V českom vydaní Orbisu, ktoré pripravil J. Chmela a ktoré vyšlo v Hradci Králové r. 1833, toto miesto znie (str. 364—365): *šatlawa (wězenj, žalář)*.

A. Bernolák, ktorý si postavil cieľ odlíšiť slovenskú slovnú zásobu od českej, označuje už, prirodzene, slovo *hospoda* vo význame „hostinec" a „krčma" za české a celkom presne zachytáva vtedajšiu významovú stavbu slov *hospoda* a *hostinec* v slovenčine.[6]

V slovenských prekladoch biblie nachádzame však slovo *hospoda* na mieste, kde sa hovorí o Ježišovom narodení v jednej maštali v jasličkách, lebo Jozef s Máriou už nenašli miesta vo verejnej ubytovni (Luk. 2, 7). A na označenie tejto reálie v starovekej Palestíne (dnes by sme povedali, že je to ubytovňa, nocľaháreň pre pocestných) sa používa aj v slovenských prekladoch biblie, iste pod vplyvom českých prekladov, najmä Kralickej biblie, slovo *hospoda* (porovnaj už v rukopisnom kamaldulskom preklade biblie z roku 1756: *y porodila syna swého ... y položila do ğásličeк nebo nem'eli mjsta w hospode)*. Ako sme videli, slovo *hospoda* malo síce v slovenčine význam „prístrešie, útulok", ale vo všeobecnejšom, abstraktnejšom zmysle, neznamenalo aj „zariadenie, dom, kde sa tento útulok, toto prístrešie poskytuje" (= hostinec). Preto použitie slova *hospoda* na uvedenom mieste v biblii nie je v slovenčine vhodné, je tam cudzím jazykovým prvkom. V latinskej Vulgate je na tomto mieste slovo *diversorium* a v nemeckých prekladoch slovo *Herberge*. Nevhodnosť slova *hospoda* na tomto mieste pociťovali viacerí slovenskí prekladatelia a usilovali sa preto slovenskému čitateľovi inakším spôsobom vysvetliť obsah tohto miesta. Videli sme už z vyššie uvedeného dokladu, ako pri interpretácii tohto miesta postupoval františkán D. Mokos. Prekladateľ Blosiovho diela v 18. storočí hovorí o tejto udalosti spomínanej v biblii takto (preklad z Blosia). *Zdrawas lahódná Marya, která s/prácú pocéstnú zunowaná neměla sy hospodu, a masstal za hostinec sy měla.*[7] Tu sa vlastne zachytáva vtedajší stav v slovenčine pri slovách *hospoda* (útulok, prístrešie, ubytovanie) a *hostinec* (miesto takého útulku, ubytovania). Aj J. Palkovič, ktorý preložil bibliu do ber-

[6] BERNOLÁK, A., c. d., s. 767 a 770.

[7] *Ludwyka Blosyusse Raya Wěrnég dussi, Částka prwný aneb — Zákon žiwota duchownyho.* Fotokópie rukopisu v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV v Bratislave.

nolákovčiny (Ostrihom 1832), má na tomto mieste slovo *hostinec (nebo nemali Mesta w Hostinci)*. Na vtedajšie časy je to výstižný slovenský preklad. V jednom slovenskom preklade Nového zákona z roku 1924 sa spomínané miesto z evanjelia podľa Lukáša prekladá takto: *a porodila svôjho syna prvorodeného a zavinula ho do plienok a uložila v jasliach, preto že nemali miesta v u c h ý l i š t i.*[8] Hoci tu použité slovo *uchýlište* nie je v slovenčine bežné — autor si ho zrejme sám (vcelku vhodne) utvoril od slovesa *uchýliť sa* —, omnoho organickejšie a výstižnejšie vystihuje význam starovekej reálie v slovenskom preklade. Bude tu treba ešte ďalej hľadať vhodný slovenský výraz.

Slová draha a skot v slovenských chotárnych názvoch

MILAN MAJTÁN

Draha

Apelatívne významy starobylého slovanského slova *draha* sa do súčasnej spisovnej slovenčiny nedostali. Slovník slovenského jazyka (I, A—K, 323) uvádza slovo *draha* ako nárečové s výkladom „cesta, chodník, chodníček". Z nárečí ho poznáme z časti južného stredného Slovenska a z východného Slovenska s významami „cesta", „chodník", „chodník vyšliapaný v snehu" a zo západného Slovenska s významami „cesta pre statok idúci na pastvu" a „chodník, ktorý vyšliapal statok cestou na pastvu". Podľa využitia slova *draha* v slovenských chotárnych názvoch možno usúdiť, že v staršej slovenčine sa slovom *draha* pomenúvala cesta iba na východnom Slovensku, ako na to poukazuje aj dnešný nárečový stav. Na celom Slovensku sa však týmto slovom pomenúvali trávnaté, často aj ohradené široké poľné cesty alebo aj celé priľahlé pásy neužitočnej, neobrábanej obecnej pôdy s vyšliapanými chodníkmi, vo svahu terasovitými, po ktorých sa statok, dobytok vyháňal na pastvu alebo sa tam aj pásol.

V spisovnej slovenčine používané novšie slovo *dráha* (napr. v spojeniach *bežecká dráha, dostihová dráha, dráha strely, učiteľská dráha,*

[8] Nový zákon nášho Pána a Spasiteľa Ježiša Krista. Z gréckeho jazyka preložený na slovenský. Praha, Nákladom britickej a zahraničnej biblickej spoločnosti 1924, s. 111.

umelecká dráha atď.) so slovom *draha* významovo súvisí, ale má inakšiu históriu a inakšie miesto v slovnej zásobe.

Chotárne názvy so slovom *draha* sa vyskytujú na celom slovenskom jazykovom území (do 200 dokladov), hoci v niektorých okresoch sú iba sporadické. Najviac dokladov je z východného Slovenska z okresov Košice-vidiek, Prešov a Michalovce, zo stredného Slovenska z okresov Zvolen, Lučenec a Rimavská Sobota a zo západného Slovenska z okresov Trenčín, Senica, Topoľčany a Považská Bystrica. Najčastejšie sú to jednoslovné plurálové názvy typu *Drahy, Dražky,* menej je predložkových názvov ako *Medzi drahami, Na drahách, Niže drahy, Pod drahami, Vyše sypanej drahy* (= hradskej), *Za drahami.* Na východnom Slovensku sú časté aj viacslovné názvy determinatívneho typu ako *Červená draha, Dolne drahy, Grofska draha, Hliboke drahy, Kopana draha, Koźa dražka, Križne drahy, Lazna draha, Paňska draha, Orsacka draha* a pod.

Zriedkavejšie sú prídavné mená *dražný* a *dražský,* doložené v chotárnych názvoch *Dražné pole* z obce Radošovce (okr. Senica), *Dražný jarok* z Pliešoviec (okr. Zvolen), *Dražné* z Liskovej (okr. Liptovský Mikuláš), *U dražského chodníka* z obce Kúty (okr. Senica).

So slovom *draha* súvisia iste aj názvy *Dražník* doložené z obcí Bodice a Pavčina Lehota (okr. Liptovský Mikuláš).

Skot

Celoslovanské slovo *skot* sa už v staršej slovenčine v apelatívnej zložke slovnej zásoby celkom nahradilo synonymnými výrazmi *dobytok, statok, lichva.* V kartotéke Slovenského historického slovníka, obsahujúcej jazykový materiál zo slovenských písomností zo 16.—18. storočia, nie je ani jeden doklad na slovo *skot.*

Slovo *skotňa,* ktorému F. Ryšánek nesprávne pripísal význam „ohrada", je doložené už zo Žilinskej knihy v zápise z roku 1497 (v prepise do starej češtiny od V. Chaloupeckého):

...stalo sě jest sjednání před naší plnú radú mezi všeckú dědinú z Zawodi z jedné strany a mezi Michalem Ogrem a Jacubem, synem jeho, z druhé strany o nějakú skotni tak, že zhorupsaní Michal a Jacub Ogrowie, nebo potomci jejich, mají hraditi přednie hony; a postúpil jest skrze naučení naše rolě svéj, jakžto dobrý člověk, protiv tomu, že dědina má hraditi, jakžto duole psáno jest. A z druhéj strany potoka až přez příečnú rolu má jmenovaný Oger s synem hraditi a lúku, kteráž jest podle skotně, má obrátiti k požitku svému, jakž najlépe uměti bude. Z druhéj strany dědina závodská má hraditi troje hony od předních honuov až do potoka.

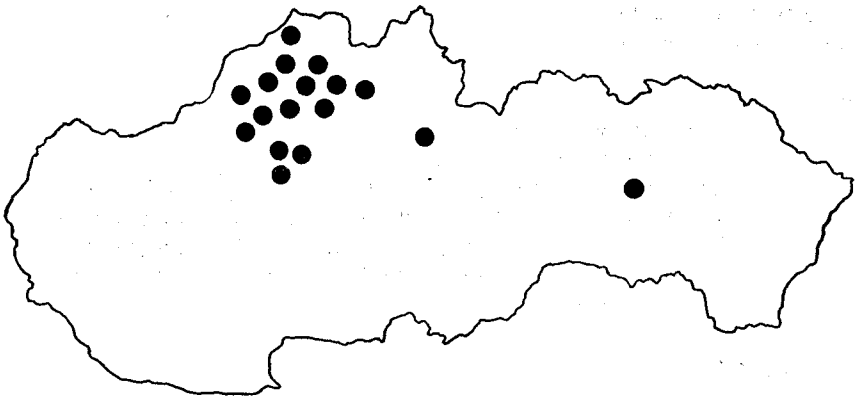

Výskyt slova *skot* v slovenských chotárnych názvoch.

Možno pripomenúť, že chotárny názov *Skotne* (dnes v množnom čísle) sa v katastri obce Závodie, ktorá je od roku 1949 pričlenená k mestu Žilina, používa dodnes.

Slovo *skoteň* sa ako slovenské slovo uvádza aj v Jungmannovom česko-nemeckom slovníku z roku 1838, v češtine ako apelatívum nie je známe a ako chotárny názov sa dokladá iba z východnej Moravy zo Starého Hrozenkova, kolonizovaného najmä zo Slovenska, a od Frýdku.

V slovenských chotárnych názvoch sa slovo *skotňa* vyskytuje iba na severozápadnom Slovensku v okresoch Čadca (máme 4 doklady), Žilina (16 dokladov), Považská Bystrica (8 dokladov), Prievidza (4 doklady), Martin (2 doklady) a Dolný Kubín (2 doklady). Najčastejšie je doložené samostatne v názvoch typu *Skotňa, Skotne*, zriedkavejšie v predložkových názvoch ako *Niže skotne, Pod skotňou, Pri skotni, Za skotňou* alebo vo viacslovných názvoch s prídavným menom ako *Dolná skotňa, Dolnianska skotňa, Horná skotňa, Hornianska skotňa.*

Názvy *Skoteň* sú doložené z Belej, Bitarovej (okr. Žilina) a z Párnice (okr. Dolný Kubín).

Z obce Sedlice (okr. Prešov) máme doložený názov *Skotnik,* z Rajca (okr. Žilina) názov *Skotnač.*

Celkový obraz dopĺňa názov *Skotiaca dolina* z katastra obce Demänová (okr. Liptovský Mikuláš), doložený zo začiatku 18. storočia.

Takýto výskyt názvov utvorených zo slova *skot* predpokladá existenciu základného slova v najstaršom období slovenčiny. Dalo by sa hovoriť aj o prevzatí, ale tvorenie slov príponami *-ňa, -eň* zo slova

skot nie je v susedných slovanských jazykoch všeobecne známe, iba z makedónčiny poznáme podobu *Skotna.* V slovenčine majú naopak obidve prípony jednoznačne miestny význam, napr. *kôlňa, pastiereň* i *pastierňa, horáreň* i *horárňa* a pod. Aj príponu *-ací* doložená v názve *Skotacia dolina* mala v staršej slovenčine oveľa väčšiu frekvenciu ako dnes. Z nárečí poznáme viac dokladov na takéto tvorenie, napr. *volací* i *volováci, kohúťací, haďací, medveďací, vtačací, deťací* a pod.

Možno ešte spomenúť, že ľudová etymológia spája dnes chotárne názvy *Skotňa, Skoteň* so slovami *skotiť sa, vykotiť sa, prekotiť sa,* to značí, že názov je podľa tejto etymológie motivovaný tak, že sa tam voz mohol ľahko prekotiť, prevrátiť.

LITERATÚRA:

MAJTÁN, M.: Zo slovenských chotárnych názvov. In: Onomastické práce 3, Sborník rozprav k sedmdesátým pátým narozeninám univ. prof. dr. Vladimíra Šmilauera, DrSc. Red. J. Svoboda a L. Olivová-Nezbedová. Praha, Místopisná komise ČSAV 1970, s. 128—132. (Tam aj ďalšia literatúra.)

ROZLIČNOSTI

Rod pomnožných podstatných mien

V spisovnej slovenčine podobne ako v ostatných slovanských jazykoch má každé podstatné meno gramatický rod, ktorý môže byť trojaký: mužský *(chlap),* ženský *(žena)* a stredný *(mesto).* Na rozdiel od prídavných mien, adjektívnych číslovíek, adjektívnych zámen alebo slovesných príčastí je gramatický rod pri substantívach nezávislý a je vlastne priamym výrazom toho, že podstatné mená sú názvy samostatne chápaných vecí a javov. Preto je gramatický rod najcharakteristickejším príznakom podstatných mien v slovenčine.

Gramatický rod určujú aj niektoré formálne ukazovatele (príznaky), ktoré sú osobitne zreteľné pri skloňovaní podstatného mena, t. j. v jednotlivých pádoch. Ak má napr. niektoré podstatné meno v gen. pl. pádovú príponu *-ov,* v dat. pl. *-om,* v lok. pl. *-och,* je určite mužského rodu *(chlap-ov, chlap-om, chlap-och* a pod.). Ženského rodu bude napríklad substantívum, ktoré má v inštr. sg. pádovú príponu

-ou (žen-ou, ulic-ou, piesň-ou, kosť-ou a pod.). Ak má niektoré substantívum v nom., resp. v akuz. pl. pádovú príponu *-á (-ia)*, je určite stredného rodu *(mest-á, srdc-ia* a pod.). Gramatický rod substantíva sa teda výrazne prejavuje v skloňovaní. Ale podľa formálnych ukazovateľov v základnom tvare, teda v nom. sg., nedá sa gramatický rod podstatných mien vždy určiť jednoznačne. V mužskom rode je v 1. páde jedn. čísla silná rodová prípona *-ø (chlap-ø, dub-ø)*, ale už pádové prípony *-a, -o* v tom istom tvare sú tzv. slabé rodové prípony, pretože máme napr. *hrdin-a,* ale aj *žen-a,* resp. *uj-o,* ale aj *mest-o* a pod.

Aj tzv. pomnožné podstatné mená (pluráliá tantum), napr. *kliešte, dvere, liace* atď., majú v spisovnej slovenčine gramatický rod. Singulárové tvary im chýbajú (ide o tzv. defektné slová), preto ani pri určovaní ich gramatického rodu nemôžeme vychádzať z nom. sg.

Na určovanie gramatického rodu miestnych pomnožných názvov zistil niektoré zákonitosti E. PAULINY (Rod pomnožných miestnych mien v spisovnej slovenčine: In: Studie a práce linguistické. 1, Praha 1954, s. 155). Kritériom rodových rozdielov je podľa E. Paulinyho v istých prípadoch spôsob tvorenia gen. pl. Vkladná hláska tu signalizuje feminínum. Napr. pomnožné miestne mená *Topoľčany, Šurany, Mlynčeky* sú maskulína, pomnožné miestne mená *Topoľčianky, Šurianky, Mlynky,* ktoré majú v gen. pl. vkladnú hlásku *(Šurianok, Topoľčianok, Mlyniek),* sú feminína. Podobne i názvy typu *Sečovce.* Výnimočné sú pomenovania *Ladce* a *Vráble.* Hoci v gen. pl. majú vkladnú hlásku, sú maskulína. Podľa Slovníka slovenského jazyka VI, str. 204 pomnožné miestne meno *Mlynky* má však v gen. pl. pádovú príponu *-ov* (silná rodová prípona), preto je mužského rodu *(do Mlynkov).* Také riešenie je aj v Jazykovej poradni 5 a v publikácii 1000 poučení zo spisovnej slovenčiny.

Rodom pomnožných miestnych mien sa zaoberá i F. MIKO (Rod, číslo a pád podstatných mien. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1962, s. 36). Podľa neho pri názvoch, ktoré vznikli z apelatív a ktoré si túto súvislosť jasne uchovávajú, ostáva pôvodný rod *(Balvany, Brehy, Zámky, Breziny, Dedinky, Stráne, Vyhne).*

Pri názvoch, kde už niet súvislosti s východiskovými apelatívami, podľa F. Mika prichádza na ozrejmenie rodu do úvahy spojitosť s odvodzovacími príponami *(Gajary, Hájniky, Dvorníky, Smrdáky, Krivany, Maťovce, Leváre, Sliače, Tlmače* sú maskulína; analogicky podľa nich aj iné bez slovotvorných súvislostí: *Brezolupy, Gbely, Košúty, Krompachy, Nedožery, Veľaty;* naproti tomu *Čabiny, Hatiny, Domaniky, Kosihy, Poniky, Saliby, Košice, Levice, Ďarmoty, Beskydy, Karpaty* sú feminína). Niektoré závery F. Mika sú v porovnaní s inými príručkami odlišné. Napríklad Slovník slovenského jazyka VI, str.

167 uvádza miestne meno *Domaníky* ako pomnožné miestne podstatné meno mužského rodu.

Treba však povedať, že forma 2. pádu mn. čísla pomnožných miestnych mien nie je vždy rozhodujúca pri určovaní gramatického rodu takýchto substantív. Ide najmä o prípady podstatných mien s rozdielnym rodom, pri ktorých sa gen. pl. tvorí rovnakým morfologickým postupom. Napríklad pri pomnožných podstatných menách *Beskydy* a *Karpaty* nemôže byť forma gen. pl. rozhodujúcim formálnym ukazovateľom gramatického rodu, lebo tvar gen. pl. je pri nich rovnaký: tvorí sa nulovou pádovou príponou a zdĺžením kmeňovej slabiky — *Karpát-ø — Beskýd-ø*. Obdobná situácia by nastala aj v prípadoch *Krompách, Vozokán — Apenín, Álp* a pod.

Z viacročnej pedagogickej praxe vieme, že práve pri určovaní gramatického rodu takýchto substantív majú mnohí používatelia spisovného jazyka ťažkosti. Podstatné mená typu *Štítáre, Tatry, Michalovce, Košice, Sokolníky, Petrovany, Vráble* a pod. majú v spisovnej slovenčine gramatický rod, hoci im chýbajú tvary singuláru. Pomnožné podstatné mená *Sučany* a *Tatry* majú v nom. pl. rovnaké zakončenie: (pádovú príponu *-y*), ale majú rozdielny gramatický rod. Pádová prípona *-y* pri pomnožných podstatných menách typu *Sučany, Tatry* nie je teda rozhodujúcim formálnym ukazovateľom gramatického rodu, lebo je to slabá rodová prípona. Majú ju totiž mnohé substantíva mužského rodu *(dub-y, strom-y, voz-y, vlk-y* a pod.), ale aj mnohé podstatné mená žen. rodu *(žen-y, lamp-y, lúk-y, hlav-y* a pod.). Nominatívom pl. sú rodovo charakterizované iba pomnožné podstatné mená stredného rodu, napr. *Košariská*. Pádová prípona *-á* v nom. a akuz. pl. stredného rodu, ako sme už uviedli, je silná rodová prípona.

Z doterajšieho prehľadu vidíme, že ani forma gen. pl., ani forma nom. pl. pomnožných podstatných mien nie je vždy rozhodujúcim kritériom na určenie gramatického rodu príslušných substantív. Preto sa musíme opierať aj o iné formálne ukazovatele, ktorými sa odlišujú podstatné mená mužského a ženského rodu. Takýmto rozdielnym ukazovateľom uvedených podstatných mien bude napr. datív a lokál. Pomnožné miestne meno *Sučany* má v dat. formu *(k) Sučan-om*, v lok. formu *(o) Šučan-och*, preto bude mužského rodu (ako *dub-y, k dub-om, na dub-och*). Naproti tomu pomnožné substantívum *Tatry* má v dat. formu *(k) Tatr-ám*, v lok. *(v) Tatr-ách*, preto bude žen. rodu (ako *žen-y, žen-ám, o žen-ách*). Iné príklady: miestne mená *Margecany, Turany, Chynorany, Vozokany, Krasňany, Vojany, Smrdáky, Nováky, Krompachy, Veľbachy, Karpaty* sú muž. rodu, naproti tomu podstatné mená *Apeniny, Andy, Alpy, Beskydy* sú žen. rodu, hoci v nom. majú všetky pádovú príponu *-y*.

Aj pomnožné podstatné mená *Hámre a Hybe*, hoci majú v nom. pl.

rovnakú pádovú príponu *-e*, sú rozdielneho gramatického rodu. Miestne meno *Hámre* je mužského rodu, lebo v dat. a v lok. má tvary *(k) Hámrom, (v) Hámroch* (ako *stroje, k strojom, na strojoch*), naproti tomu miestne meno *Hybe* je ženského rodu, lebo je *k Hybiam, v Hybiach* (ako *ulice, k uliciam, v uliciach*). Preto sa do mužského rodu zaraďujú pomnožné substantíva typu *Dechtáre, Strháre, Rybáre, Štitáre, Sliače* a pod., ale podstatné mená *Michalovce, Bánovce, Dudince, Selce, Nemce* a pod. sú ženského rodu.

Podstatné mená typu *Košariská, Sedliská, Močidlá, Hliviština, Lukoviština, Repištia, Revištia* sú stredného rodu. Ich gramatický rod signalizuje pádová prípona nom. pl. Pádová prípona *-á (-ia)* v nom. pl. je silnou rodovou príponou podstatných mien stredného rodu *(mest-á, srdc-ia)*. Dat. a lok. pl. by pri týchto pomnožných menách nebol rozhodujúcim kritériom určenia gramatického rodu, keďže má rovnakú príponu ako dat. a lok. pl. ženských podstatných mien. Napríklad *k Sedliskám, v Sedliskách; k Lukovištiam, v Lukovištiach* (ako k *mestám, v mestách; k srdciam, na srdciach*), ale aj *k Tatrám, v Tatrách, k Sečovciam, v Sečovciach* (ako *k ženám, o ženách, k uliciam, na uliciach*).

J. Jacko

Ako sa volal Rázusov Maroško

V próze *Maroško* opísal Martin Rázus poéziu svojho detstva v liptovskej dedine Mostice, ležiacej tesne pri Svätom Petre Pavle (v skutočnosti Vrbica, dnes už súčasť Liptovského Mikuláša). Autor realista vynikajúcim spôsobom odpozoroval a v autorskej reči i v reči postáv majstrovsky zachytil ľudové, neúradné pomenúvanie osôb vo svojom rodnom kraji. Najlepšie to vidieť na menách Maroška a jeho najbližších príbuzných. Maroško, prvorodený syn Plajbásovcov, má tri mamy a dvoch otcov. Kramlíkovie (matka Marošovej mamy) — je „stará mať". Stračkovie (otcova matka) — je „mama". A Plajbásovie mať (Marošova mama) — je „mamka". Otec Plajbás robí v garbiarni, otec Stračkovie (starý otec od Stračkov a Marošov starý otec) je obecným hlásnikom. Na Vyšnom konci u Kozov bývajú vpredu Haruľovci, vprostriedku Krdanovci a vzadu Plajbásovci. Preto sa k nim volá i *do Kozov* a Plajbásovcov volajú aj *Kozovci*, Marošov otec je aj *Koza, ujec Kozovie*. Maroško sa teda volá aj *Maroš Kozovie, Plajbás Kozovie, Koza*, ba vykrikujú za ním aj *Koza, me-e-él* a podľa známej rozprávky prilepili sa naň aj verše *Koza rohatá, do pol boka odratá, mé!* Keď dali Maroša zapísať do školy, vynorila sa otázka: *Koza*, či *Plajbás?* Matka ho dala zapísať s menom *Koza* s vysvetlením „veď

k nám najviac len tak volajú". Až keď Maroš končí ľudovú školu a chcú ho dať do meštianky, dozvedá sa, že v matrike je zapísaný ako Plajbás, a nie Koza a že sa teda volá Plajbás, aj otec je Plajbás, aj starý otec Plajbás. O starom otcovi Stračkovie (od Stračkov, Stračkovi) sa to čitateľ priamo dozvedá iba tu, na konci knihy. Darmo Maroš vysvetľuje, že sa za meno Koza nehanbí, že koza je užitočné zviera, z ktorého chudobní ľudia žijú.

Plajbásovie rodina sa v próze *Maroško* nazýva v autorskej reči i v reči postáv pestrou mozaikou mien, modelov a typov. Schematicky možno znázorniť mená používané na označenie Maroška a jeho príbuzných takto:

(Plajbásovci) Stračkovci		*(Kramlíkovci)*
otec Stračkovie *starý otec od Stračkov* *Stračko* *Plajbás*	*mama Stračkovie*	*stará mať Kramlíkovie* *Kramlíčka*

Plajbásovci Kozovci	
Plajbás *Koza* *otec Kozovie* *Plajbás Kozovie*	*Plajbáska* *Kozová* *mamka Kozovie* *Kramlíkuľa Kozovie* *Kramlíkuľa* *Mara Kramlíkuľa* *Mariena*

Martin Plajbás *Martin* *Plajbás* *Maroško* *Maroš* *Maroš Kozovie* *Plajbás Kozovie* *Koza* *Koza, me-e-é!*	*Mišo* *Miško* *Mišianko*	*Janko* *Janíčko*	*Matej* *Matejko* *Maťko*	*Ondrej* *Ondro* *Ondriško*

Čitateľ si pritom ani neuvedomuje, že *Plajbás* je priezvisko starého otca Stračkovie, mamy od Stračkov a celej Plajbásovie rodiny, teda Maroškových rodičov, súrodencov i samého Maroška, *Kramlík* je priezvisko starej mamky Kramlíkovie a rodné priezvisko Marošovej mamky, *Koza* však nie je priezvisko, ale prímeno, neúradné živé meno mladých Plajbásovcov podľa mena „do domu" a taký istý charakter má vari aj meno *Stračko,* živé meno starých Plajbásovcov. Úradné priezviská i živé prímená sa v autorskej reči i v reči postáv používajú v štandardnej spisovnej nominatívnej podobe *(Plajbás, Koza, Ko-*

zová), ale aj v ľudových podobách vyjadrujúcich príslušnosť k manželovi *(Kramlička, Plajbáska),* k otcovi *(Kramlíkuľa)* i k celej rodine *(Kozovie, Kramlíkovie, Stračkovie, od Stračkov).* Rodiny sa nazývajú *Plajbásovci, Kozovci, Stračkovci.*

Obraz živého pomenúvania osôb dopĺňajú modely *Plajbás Kozovie* (otec i Maroš), *Kramlíkuľa Kozovie* (matka). Na jednotlivých modeloch a typoch mien sa plasticky, tak ako v máloktorom literárnom diele, odráža živý spôsob neúradného pomenúvania osôb na strednom Slovensku.

Z krstných mien postáv si pripomenieme aspoň ľudové podoby *Maroš, Maroško (od Martin)* a *Mišianko (od Michal).* Domácka podoba *Maroš* od krstného mena *Martin* sa oddávna bežne používa v Liptove a hádam práve zásluhou Rázusovho Maroška sa v ostatných desaťročiach dostala na Slovensku do módy a využíva sa ako domácka živá podoba nielen pri mene *Martin,* ale aj pri menách *Marián* a *Marek,* ba je tendencia pokladať meno *Maroš* za samostatné slovenské rodné (krstné) meno. Hypokoristická podoba *Mišianko* od krstného mena *Michal* je starší typ tvorenia domáckych podôb krstných mien, zachovaný napr. v priezviskách *Mišianik, Ďurian, Ďuriančik* (od *Ďuro, Juraj), Miklian* (od *Miklúš, Mikuláš), Vician, Viceník* (od *Vincent*) atď.

LITERATÚRA:
RÁZUS, M.: Maroško. 4. vyd. Zobrané spisy Martina Rázusa. Zv. 12. Martin, Matica slovenská 1948, s. 236.

M. Majtán

Ako hodnotiť spojenie prestonané dni

Podľa prípisu Okresnej správy nemocenského poistenia v Nitre zo dňa 20. VIII. 1971 mali komisie národného poistenia jednotlivých závodných výborov hlásiť počet „prestonaných" dní. Z kontextu vyplýva, že ide o dni, cez ktoré boli niektorí zamestnanci toho-ktorého podniku chorí, práceneschopní. V češtine skutočne sloveso *stonati — stůňu* má význam *„churavěti"* (Holub — Kopečný, *Etymologický slovník jazyka českého,* str. 353), teda po slovensky: *chorľavieť, byť chorý. Stonati* je v češtine nedokonavé stavové bezpredmetové sloveso, ktoré nemá trpné príčastie, ale dokonavé predmetové *prostonati* má trpné príčastie s výsledkovým významom: *prostonaný, -á, -é.* V slovenčine však *stonať/stenať* znamená „vzdychať, nariekať, bedákať, úpieť od bolesti" (*Slovník slovenského jazyka IV,* str. 242). Je to tiež nedokonavé stavové a bezpredmetové sloveso, nemá trpné príčastie. Od dokonavého predmetového slovesa *prestonať* možno utvoriť trpné

príčastie *prestonaný* s významom „prevzdychaný, prebedákaný". Napr.: *Chorý stonal celú noc. Noc bola teda prestonaná (prevzdychaná, prejajkaná).* Ak v spomenutom spise žiadajú zahlásiť prestonané dni, boli by to dni, cez ktoré mal chorý, práceneschopný zamestnanec také bolesti, že vzdychal, jajkal celý deň. Stáva sa, že chorý prestone deň, noc alebo i dlhší čas. Avšak pri každej chorobe nemusí stonať. Viaceré choroby sa predsa neprejavujú stálymi akútnymi bolesťami, pre ktoré by pacient musel vzdychať, ale vyžadujú kratšiu alebo dlhšiu ambulantnú liečbu; pacient nestone, hoci je práceneschopný.

V spomenutom prípise teda spojenie *prestonané dni* treba nahradiť vhodným výrazom, ktorý jednoznačne a správne vystihuje daný význam, t. j. význam „dni, ktoré zamestnanec neodpracoval pre chorobu, má lekárske potvrdenie o práceneschopnosti". Nazdávame sa, že plne vyhovujú výrazy *dni práceneschopnosti, dni pracovnej neschopnosti.* Tieto podoby sa odporúčajú aj v Jazykovej poradni 5 (Bratislava 1968, s. 62—63), aj v príručke 1000 poučení zo spisovnej slovenčiny (Bratislava 1971, s. 53).

G. Valkovičová

SPRÁVY A POSUDKY

Eseje o umeleckom slove

(MISTRÍK, J.: Hovory s recitátorom, 1. vyd. Martin. Matica slovenská 1971, 154 s.)

V stručnej recenznej poznámke chceme upozorniť na útlu, ale myšlienkovo bohatú knižku esejí J. Mistríka *Hovory s recitátorom.* Autor si v uvedenej publikácii položil dosť náročný cieľ: ukázať na špecifickosť recitačného žánru, rozobrať jazykové i mimojazykové prostriedky recitátora pri stvárňovaní umeleckého textu, naznačiť dotyk recitátora i percipienta (prijímateľa) s básnikovou predlohou, s prostredím, v ktorom zaznieva umelecké slovo, načrtnúť podstatu interpretácie umeleckého textu, podčiarknuť dôležitosť recitačného umenia nielen vzhľadom na potrebu prežiť a precítiť básnikov príhovor, ale aj vzhľadom na pestovanie a zošľachťovanie nášho materinského jazyka.

Viaceré autorove úvodné poznámky sa zameriavajú na dotyk recitátora s básnikovou predlohou. Vnútorný kontakt s textom je pre recitátora základnou podmienkou na verné pretlmočenie umeleckého slova, lebo „hlas básnika neprechádza popri recitátorovi, ale cez recitátora, ktorý ho musí najprv absorbovať, prežiť a potom v nezmenenej podobe vyslať k poslucháčovi" (11—12).

Za základné pokladáme autorove úvahy o zákonitostiach, sile, priestoroch,

možnostiach, konfigurácii (rozložení) i vzájomnom suplovaní prozodických vlastností slovenčiny, preto sa pri nich pristavíme dlhšie.

J. Mistrík hovorí o troch druhoch páuz — o fyziologickej, významovej a umeleckej pauze. Pri vzťahu fyziologickej a významovej prestávky upozorňuje na možnosť vzniku falošných syntagiem. Umelecká pauza je podľa autora „sviatok v básni", „stav skrývajúci dynamiku, stav schopný na obrovskú expanziu, ktorá ponad text rozprestrie básnikom predznačený a recitátorom evokovaný cit" (30). O melódii hovorí ako o prozodickej vlastnosti s najbohatšou varietou foriem. Pre jazykový prejav je podľa autora dôležitá absolútna tónová výška, „to je priemerná výška tónu reči" (vhodnejšie by bolo podľa nás hovoriť o hlasovom alebo tónovom registri; absolútna tónová výška je — aspoň v spisovnej slovenčine — fonologicky irelevantná). Pre štylistiku recitačného prejavu je dôležitý melodický impulz, miesto posunu tónu a interval tónov. Základné východiskové poznámky sa dotýkajú problematiky prízvuku a dôrazu. O rytme sa tu netradične hovorí ako o „striedaní, alebo stretaní"; za dôležitú pokladáme autorovu poznámku o štylisticky najúčinnejšom využívaní sily rytmu: ide o moment sklamaného očakávania, keď sa rytmus nečakane stratí. Naznačená skutočnosť súvisí s problematikou rytmickej dezautomatizácie: pravidelne sa opakujúci segment stráca po istom čase „čaro" rytmu, rytmického napätia a očakávania. Rytmický zlom vráti textu pohyb — hoci sa to zdá paradoxné — a percipientovi na pozadí tohto zlomu nový pohyb prináša „osviežený" pohybovo-rytmickú informáciu ako zložku estetickej informácie (o týchto otázkach sme písali vo viacerých štúdiách, napr. *Teória informácie a estetický komunikát*. Realita, *1,* 1969, č. 3, 40—44, č. 4, 23—27). Pri tempe reči autor rozoznáva 3 základné stupne: 1. vysoké, konverzačné tempo, 2. mierne, prednesové tempo, 3. zdržanlivé, dôrazové tempo. Explicitne upozorňuje na skutočnosť, že „čím väčší priestor sa slovu v texte pridelí, tým viacej sa zdôrazní jeho význam, tým väčšia dôležitosť sa mu pripíše" (47). Pokus o potenciálnu štylistickú diferenciáciu prozodických vlastností reči vychádza autorovi takto: „prestávka a dôraz sú primárne a najčastejšie nocionálne prvky, rytmus je estetizujúci; tempo s melódiou sú expresivizujúce prvky" (34).

Hoci viaceré autorove poznámky o prozodických vlastnostiach slovenčiny a ich realizácii pri prednese sú zväčša originálne a potvrdzujú jeho jemný intuitívny zmysel pre ich interpretáciu, predsa len sú zavše neúplné, ba aj diskutabilné; zákonite odrážajú súčasný stav fonetického výskumu suprasegmentálnych jednotiek spisovnej slovenčiny.

Ďalšie autorove poznámky a úvahy sa dotýkajú problematiky presahu (v poézii i próze), najcitlivejších miest v básni (začiatok a koniec), pohybu pri recitácii, detskej recitácie, recitačných štýlov (rozlišujú sa 4 základné recitačné štýly: emocionálny, racionálny, rétorický, patetický), recitácie ako žánru, zborovej recitácie, výberu textu atď. Tieto časti vhodne dopĺňajú základné poznámky o recitačnom umení.

Mistríkova knižka *Hovory s recitátorom* je čítanie na sviatočné dni. Autor, vynikajúci štylista a znalec slovenčiny, otvára pred nami netušené priestory, rozmery, možnosti, pôvab a krásu hovorenej podoby nášho materinského jazyka. Práca je určená predovšetkým recitátorom, ale môže ju vziať do ruky

každý, kto sa chce pokochať v čare modulácie slovenského hovoreného slova. Z knižky zreteľne vyžaruje základná podmienka dobrej eseje: pevné odborné východisko a zázemie autora.

J. Sabol

SPYTOVALI STE SA

Cicerov, či Cicerónov? — I. M. z Bratislavy: „V článku *Pozval ma ku glóbu,* uverejnenom v Nedeľnej Pravde z 18. júna 1971 (str. 16), je takýto odsek: *Cum tacent clamant — mlčí a predsa kričí — Cicerov výrok sa stal známym latinským príslovím. Tu bolo všetko naopak: Kričali mlčanliví...* Nepozdáva sa mi v ňom podoba prídavného mena *Cicerov.*"

V citovanom odseku je niekoľko chýb, ktoré vyplývajú z neznalosti latinčiny. Najprv však uvedieme niekoľko poznámok o privlastňovacom prídavnom mene *Cicerov,* o ktoré sa zaujíma náš pisateľ.

V slovenčine sa prídavné mená tohto typu tvoria príponami *-ov* a *-in,* ktorými sa vyjadruje vzťah privlastnenia živým osobám, prípadne zvieratám. Príponou *-ov* sa tvoria prídavné mená od mien mužského rodu a príponou *-in* od mien ženského rodu. Slovotvorným základom tu môže byť neodvodené slovo, napr. *otec — otcov, syn — synov, brat — bratov, matka — matkin, sestra — sestrin* a, prirodzene, i osobné meno: *Štefan — Štefanov, Zuza — Zuzin* a pod. (Pozri J. Horecký, *Slovenská lexikológia,* s. 170.)

Aby sme teda správne utvorili privlastňovacie prídavné meno od osobného mena *Cicero,* treba najskôr zistiť kmeň tohto slova. V danom prípade ide o latinské slovo, ktorého kmeň sa z jeho východiskového tvaru (nom. sg.) nedá určiť. Môžeme ho určiť iba z genitívu, ktorý má v latinčine podobu *Ciceronis.* Od tohto tvaru odtrhneme pádovú príponu *-is,* a tak dostaneme podobu *Ciceron-.* Keď k nej v slovenčine pripojíme odvodzovaciu príponu *-ov,* dostaneme privlastňovacie prídavné meno *Cicerónov.*

Od toho istého základu je utvorené i prídavné meno *cicerónsky.* (Napr. dlhé vety nazývame cicerónskymi; kto hovorí štylisticky obratne, reční cicerónsky a pod.).

Z predchádzajúceho vysvetlenia ľahko pochopíme i zmenu kmeňa pri skloňovaní osobných mien latinského pôvodu: *Cicero — Ciceróna, Kato — Katóna* (v lat. *Cato), Scipio — Scipióna, Nero — Neróna* atď.

A nakoniec poznámka k okrídlenému Cicerónovmu výroku, ktorý si vypísal náš čitateľ. Ide o súvetie, a preto vedľajšiu vetu treba od hlavnej vety oddeliť čiarkou: *Cum tacent, clamant.* Slovesné tvary *tacent, clamant* sú tvary 3. os. množ. čísla prítomného času slovies *tacere* (= mlčať) a *clamare* (= kričať). Latinská spojka *cum* (tu tzv. cum identicum alebo cum coincidens) uvádza vedľajšiu vetu, ktorá je časovo zhodná s hlavnou vetou, vysvetľuje ju. Toto *cum* prekladáme do slovenčiny spojkami *keď; tým, že...* Uvedený výrok teda správne po slovensky znie: *Keď mlčia, kričia.* Alebo: *Tým, že mlčia, kričia.*

Š. Horváth

KULTÚRA SLOVA, časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Ročník 6, 1972, číslo 6. Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Grafická úprava Oto Takáč. Technická redaktorka Marta Paráková. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30,—, jednotlivé čísla Kčs 3,—. Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Objednávky zo zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vytlačili TSNP, závod Ružomberok. Povolené výmerom SÚKK, č. 1015/IV-68.
© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1972.

Cena Kčs 3,—